

Twee voor Nederland nieuwe Tijden

door

F. ADEMA (Rijksherbarium, Leiden)

Het geslacht *Thymus* L. werd voor ons land in 1925 door KLOOS uitvoerig bewerkt, waarbij bleek dat in Nederland twee duidelijk te onderscheiden taxa voorkomen, die door hem werden samengebracht in de verzamelsoort *Thymus serpyllum* L. onder de namen *Th. chamaedrys* Fr. en *Th. angustifolius* Pers. Naast deze twee soorten werd ook hun bastaard hier te lande aangetroffen. Bovendien noemt de Flora van HEUKELS-VAN OOSTSTROOM (1962) nog de mogelijkheid van het voorkomen van *Th. drucei* Ronn.

De opvattingen omtrent de nomenclatuur en de soortsgrenzing die men bij de verschillende bewerkers aantreft (b.v. BRIQUET, 1895; RONNIGER, 1924; LYKA, 1927, e.a.) maken van dit geslacht niet bepaald een overzichtelijk geheel. Maar tegenwoordig worden door de meeste auteurs de bovenstaande eenheden als soorten opgevat; de juiste namen zijn dan: *Th. pulegioides* L. (= *Th. chamaedrys* Fr.) en *Th. serpyllum* L. (= *Th. angustifolius* Pers.), bij welke opvatting wij ons ook aansluiten.

Bij het bewerken van *Thymus* voor de Flora Neerlandica kon het in het Rijksherbarium aanwezige materiaal dan ook direct in deze soorten worden gesplitst, terwijl ook hun bastaard er veelal onmiddellijk uitkwam. Er waren echter twee exemplaren, die op geen enkele manier zowel met de beschrijving van Kloos als met het in het herbarium aanwezige overige materiaal in overeenstemming te brengen waren. Beide exemplaren met een rondom behaarde stengel waren afkomstig van Gulpen (V6, 33, 13). Met behulp van de bewerking van het geslacht *Thymus* in België door STAES (1961) konden zij echter worden geïdentificeerd. Het ene bleek een exemplaar van *Th. humifusus* Bernh. ex Rchb. te zijn, terwijl het andere nog het meest overeenkwam met de bastaard van laatstgenoemde soort met *Th. pulegioides*.

De drie soorten kan men als volgt onderscheiden:

1. Bloeistengels vierkantig, alleen op de ribben behaard; planten meestal min of meer opgericht; bladen tamelijk dun *Th. pulegioides* L.
- 1'. Bloeistengels min of meer afgerond, rondom behaard; planten min of meer kruipend; bladen meestal dikker.

2. Planten dichte zoden vormend; bladen meestal smal, elliptisch, met aan de onderzijde uitpuilende nerven, de bovenkant kaal; bovenste kelktanden ongeveer even lang als breed.

Th. serpyllum L.

- 2'. Planten tamelijk losse zoden vormend; bladen breder tot bijna rond, de nerven nauwelijks uitpuilend, de bovenkant meestal behaard; bovenste kelktanden duidelijk langer dan breed.

Th. humifusus Bernh. ex Rchb.

O p m.: De stengelbehaaring altijd bekijken aan het 2e lid onder de bloeiwijze.

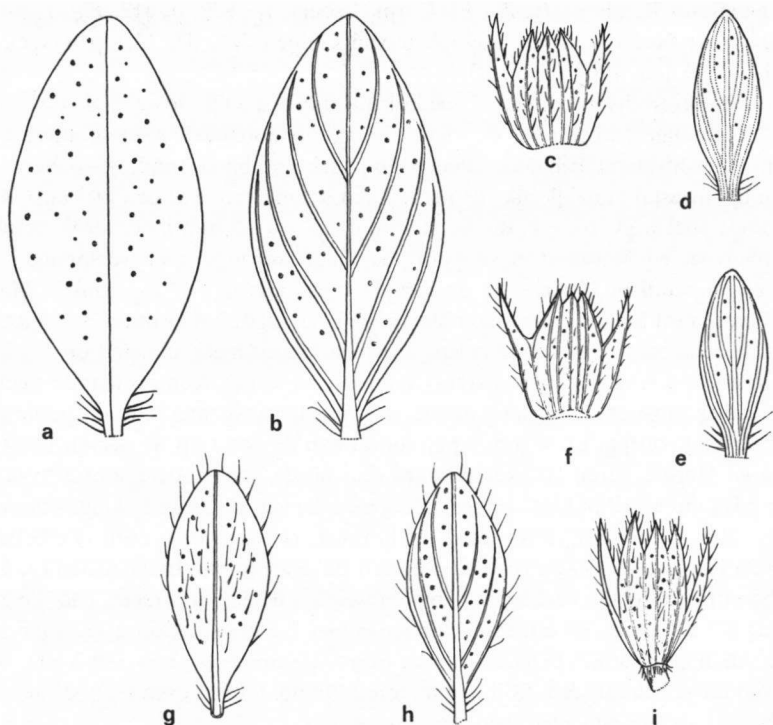

Fig. 1. a—c: *Thymus pulegioides* L.; d—f: *Th. serpyllum* L.; g—i: *Th. humifusus* Bernh. ex Rchb. a, d en g: bladbovenzijde; b, e en h: bladonderzijde; c, f en i: opengeslagen kelk. Alles 5 × nat. gr.

Th. pulegioides L., Sp. Pl. 1753, p. 592. Fig. 1, a—c.

Een in groei- en bladvorm zeer variabele soort, die in Nederland de volgende verspreiding heeft: algemeen in het Duin- (van Oostvoorne tot Bergen), het Krijt-, het Löss- en het Fluviatiele district; minder algemeen in het Gelderse en het Vlaamse district; zelden in het Drentse, Subcentreupe en Kempense district; ontbreekt in het Haf- en het Waddendistrict.

Enige geheel kale exemplaren, door Joh. Jansen bij Mook verzameld horen ons inziens ook tot deze soort.

Th. serpyllum L., Sp. Pl. 1753, p. 590. Fig. 1, d—f.

Een zeldzamere en minder variabele soort dan de vorige, die in Nederland de volgende verspreiding heeft: tamelijk algemeen in het Gelderse, het Drentse en het

Fluviatile district (vooral langs de Maas ten noorden van Roermond, doch ook bij Eysden, voorts langs de IJssel en de Overijsselse Vecht; langs Rijn en Waal zeldzamer); verder minder algemeen in het Kempense en het Subcentreuropedistrict; ontbreekt in alle andere districten afgezien van een aantal vondsten uit de duinen (Katwijk, Haarlem, Den Haag), waarvan Kloos dacht dat deze zouden berusten op etiketverwisselingen. Mogelijk is althans een deel van dit materiaal adventief.

Th. humifusus Bernh. ex Rchb., Fl. Germ. Excurs. 1, 1830, p. 312. Fig. 1, g—i.

Nieuw voor Nederland, een exemplaar van Gulpen, V6, 33, 13, op mergel, leg. Nooteboom, 6 juni 1967 (herb. L).

Plant een overblijvend, min of meer kruipend, tamelijk losse zoden vormend kruid. Bloeistengels opgericht, ca. 5 cm hoog, op doorsnede min of meer rond, rondom kort afstaand behaard. Bladen elliptisch tot bijna rond, 4—6 mm lang, gaafrandig, meestal tamelijk dik; de nerven aan de onderzijde al dan niet uitpuilend; top stomp; voet wigvormig in de meestal duidelijke, $\frac{1}{4}$ —2 mm lange steel versmald; steel, bladvoet en bladrand gewimperd; de bladbovenzijde met verspreide lange haren en ingezonken klieren, de onderzijde bijna alleen met ingezonken klieren. Schijnkransen tot kleine, eidelings bloeiwijzen verenigd; halfkransen 3—5-bloemig, zittend in de oksel van gewone bladen. Bloemen min of meer afstaand op 1 à 2 mm lange, van korte, iets afstaande haren voorziene, nagenoeg rechtopstaande steeltjes; schutblaadjes ongeveer even lang als de steeltjes, lancetvormig, stomp, gewimperd. Kelk buis-klokvormig, ca. 4 mm lang, vooral aan de basis op de nerven bezet met kortere en langere haren (sterker behaard dan bij de twee andere soorten); tanden van de bovenlip tamelijk kort, langer dan breed; die van de onderlip langer en priemvormig, alle tamelijk lang gewimperd, de bovenste ook aan de binnenzijde behaard; in de keel van de kelk enkele rijen naar buiten stekende haren. Bloemkroon ca. 5 mm lang, bezet met tamelijk veel lange haren en weinig klieren; buis recht, naar de zoom verwijd; bovenlip vlak en uitgerand, onderlip met 3 afgeronde, ongeveer even lange lobben; de lippen sterker behaard dan de buis. Meeldraden 4, met zeer korte, ongeveer even lange helmraden. Stijl aan de top 2-lobbig, lobben even lang, de achterste naar boven, de voorste naar beneden omgekruld.

Op m.: 1. Ons exemplaar is een (jonge) vrouwelijke plant; tweeslachtige exemplaren hebben gewoonlijk grotere bloemen; vooral de kroon is groter, de lippen zijn ongelijk van lengte en de middenlob van de onderlip is beduidend langer dan de zijlobben, de meeldraden hebben lange helmraden en steken buiten de kroon uit.

2. *Th. drucei* Ronn. lijkt heel sterk op deze soort, maar is er direct van te onderscheiden door de tweezijdige beharing van de stengel.

A r.: De soort bewoont een zeer beperkt areaal, vnl. Noordoost-Frankrijk, Zuidoost-België, Zuid- en Midden-Duitsland (tot Hamburg en Pommeren), voorts de Alpen, Zuid-Tirol en West-Hongarije. Zie areaalkaartje bij STAES, 1961.

Th. humifusus Bernh. ex Rchb. $\times$ *Th. pulegioides* L. (*Th. $\times$ schulzei* Ronn. ex Machule, Mitt. Thür. Bot. Gesellsch. I, 4, 1957, p. 82).

Nieuw voor Nederland, een exemplaar van Gulpen, V6, 33, 13, leg. Siertsema, 14 juni 1934 (herb. NBV).

De plant doet in habitus sterk denken aan *Th. humifusus*, maar de stengel is meer vierkantig en niet zo fraai regelmatig rondom behaard; ook zijn de bladen dunner

en zo goed als kaal; evenals de beharing van kelk en kroon komen zij het meest met die van *Th. pulegioides* overeen.

Literatuur

- BRIQUET, J., 1895. Labiées des Alpes Maritimes 3, p. 538.
HEUKELS, H.-VAN OOSTSTROOM, S. J., 1962. Flora van Nederland ed. 15, p. 523.
KLOOS, A. W., 1925. Het geslacht *Thymus* in Nederland. N.K.A. 1925, p. 276.
LYKA, K., 1927. *Thymus* L., in Hegi, Illustrierte Flora von Mitteleuropa V,4, p. 2306.
RONNIGER, K., 1924. Beiträge zur Kenntnis der Gattung *Thymus* L., Feddes Rept. 20, p. 321.
STAES, J., 1961. Revisie van het geslacht *Thymus* L. in België. Bull. Jard. Bot. Brux. 31, p. 443.

Summary

Thymus humifusus Bernh. ex Rchb. is mentioned as a new species for the Netherlands flora; it was found near Gulpen (prov. Limburg). Moreover the putative hybrid *Th. humifusus* × *Th. pulegioides* (*Th.* × *schulzei* Ronn. ex Machule) was found there.

Th. humifusus may be distinguished from the two other Netherlands species, viz. *Th. pulegioides* and *Th. serpyllum* as follows:

1. Flowering stems distinctly angled, hairy on the angles only; plants mostly more or less ascending; leaves rather thin *Th. pulegioides* L.
- 1'. Flowering stems more or less terete, hairy all round; plants more or less creeping; leaves mostly thicker.
2. Plants forming dense tufts; leaves mostly narrow, elliptic, glabrous above, the nerves prominent beneath; upper calyx teeth nearly as long as broad *Th. serpyllum* L.
- 2'. Plants forming rather loose tufts; leaves broader to nearly orbicular, mostly hairy above, the nerves scarcely prominent beneath; upper calyx teeth distinctly longer than broad.
Th. humifusus Bernh. ex Rchb.